

Een raad,
zijn leden en gasten

*Het gezicht van
de Wetenschappelijke Raad
voor de Kernenergie*

Ontstaan en werkzaamheden van de Wetenschappelijke Raad voor de Kernenergie

E. A. C. Meijlink
Bureau van de Raad
van 1 oktober 1961 tot 1 februari 1976

'Dit is geen Raad die wij b.v. over 20 jaren nog moeten hebben.'
Minister Mr. J. M. L. Th. Cals, 12 april 1960

VOORGESCHIEDENIS EN INSTELLING VAN DE RAAD

De voortdurende uitbreiding van de activiteiten op kernenergetisch gebied zowel in nationaal als in internationaal verband was aanleiding voor een gedachtenwisseling op 12 februari 1958 tussen de toenmalige Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen en een aantal hoogleraren over de vraag op welke wijze in de behoefte aan een centrale wetenschappelijke en technische advisering op dit gebied moest worden voorzien, zonder de band met de andere natuur- en technische wetenschappen te verbreken. De gedachtenwisseling leidde tot de conclusie dat door de Minister een kleine adviescommissie in het leven moest worden geroepen die alle sectoren van de kernenergetische wetenschappen in ruime zin in haar werkzaamheden zou moeten betrekken. De Voorzitter zou ongeveer zestig procent van zijn tijd aan deze functie moeten besteden en zou over een sterk secretariaat moeten beschikken. De commissie zou alle Ministers van advies moeten dienen en tevens kunnen optreden als subcommissie van de toenmalige Commissie voor Atoomenergie.

In haar advies over deze opzet onderschreef de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen de noodzaak tot coördinatie op het gebied van adviezen en prioriteiten op het gebied van de kernenergie, zij sprak echter de vrees uit dat een uitsluitend onder de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen ressorterend adviescollege mogelijk door de andere Ministers niet tevens als hun adviescollege zou worden erkend en dat die er toe zouden kunnen overgaan eigen adviesorganen in het leven te roepen.

Bij het interdepartementaal overleg over deze zaak bleek, gezien de bij de diverse Ministers bestaande behoeften, de voorbereiding van een ontwerp kernenergie wet

gewenst. Hierbij is aanvankelijk overwogen het wetenschappelijk en technisch adviesorgaan als vaste commissie van de bij die wet in te stellen Kernenergieraad (de voortzetting van de Commissie voor Atoomenergie) in te stellen. De commissie, die onder de Kernenergieraad zou ressorteren, zou tevens de onderscheiden Ministers adviseren over die onderwerpen die buiten de bemoeienis van de Kernenergieraad vielen. Deze oplossing stuitte op ernstige bezwaren in wetenschappelijke kringen. Het bleek niet mogelijk een Voorzitter te vinden.

In de op 30 januari 1959 bij de Tweede Kamer ingediende ontwerp-Kernenergiewet (no. 5861), werden taak en samenstelling van het wetenschappelijke en technische adviesorgaan onbesproken gelaten, waardoor de mogelijkheid bleef bestaan een even vrije relatie van dit adviesorgaan tot de Kernenergiewet te scheppen als reeds toen met betrekking tot de onder de Gezondheidsraad vallende problemen was aanvaard. Hierdoor was de koppeling van het adviesorgaan aan een ambtelijk orgaan verbroken. Het behoefde geen commissie te zijn van de Kernenergieraad doch kon ook een 'Raad' zijn, hetgeen belangrijk was met het oog op de toekomstige status.

Met het interdepartementaal overleg ging vrij veel tijd heen. Maar op 22 maart 1960 kon de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen voor 12 april 1960 een bijeenkomst uitschrijven voor een aantal hoogleraren die relaties hadden tot de kernenergetische wetenschappen, dan wel de natuurwetenschappen in het algemeen, om aan de hand van een nota die alle deelnemers tijdig werd voorgelegd van gedachten te wisselen over het in te stellen adviesorgaan.

De 'Nota inzake de instelling van een wetenschappelijk en technisch Adviesorgaan op het gebied van de Kernenergie'¹ en de vergadering op 12 april 1960² zijn kenmerkend geworden voor de werkwijze van de Raad. In de Nota is het probleem van de advisering duidelijk ontleed zonder een standpunt in te nemen. De problemen die werden voorgelegd waren:

- Het werkterrein van de Raad zal zich uitstrekken over het gehele gebied van de kernenergetische wetenschappen, zowel de zuivere als de toegepaste wetenschappen daaronder begrepen.
- De advisering, zowel desgevraagd als eigener beweging, blijft niet beperkt tot de Ministers, doch strekt zich mede uit tot andere instellingen en instanties.

De vraag is hierbij gesteld of de Raad zou moeten bestaan uit vertegenwoordigers van de onderscheidene sectoren van het kernenergetisch gebied, dan wel of personen moeten worden gekozen die zelf niet al te zeer bij het werk op dit gebied zijn betrokken, of wel een combinatie van deze beide categorieën.

Voor de instelling van de Raad worden drie mogelijkheden voorgesteld:

- instelling bij Koninklijk Besluit onder eerste verantwoordelijkheid van de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, dat de Ministerraad moet passeren en dus de instemming heeft van alle Ministers;

- instelling als Raad van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen;
- uitbouw van het toen bestaande instituut van ‘Regeringsadviseurs op Atoomgebied’ (K.B. van 29 november 1958, no. 5) tot een collegiaal orgaan onder eerste verantwoordelijkheid van de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen.

Aanbevolen werd die vorm te kiezen die de beste waarborgen zou bieden dat èn de Regering als geheel èn de wetenschap het gezag van de Raad aanvaardden, zodat deze de hem toegedachte taak naar behoren zal kunnen vervullen.

De vergadering van 12 april 1960 waar behalve de Minister en drie ambtenaren, twaalf hoogleraren aanwezig waren duurde slechts ruim 2 uren en de conclusie was dat de vergadering wenste:

- een Raad met een ruim werkterrein;
- een Raad die ingesteld zou worden bij K.B.;
- een Raad waarvan de leden à titre personnel zouden worden benoemd.

Tijdens het overleg werden enige belangrijke wijzigingen voorgesteld in het, met de Nota, overgelegde ontwerp-Koninklijk Besluit.

- In de eerste plaats werden door het schrappen van het woord ‘vreedzame’ ook de andere toepassingen ingevoegd.
- In de tweede plaats is om de ruime taak te accentueren ‘de toepassing van de kernenergie’ vervangen door ‘het onderzoek over en de toepassing van de kernenergie’.
- In de derde plaats is ingevoegd ‘en zal daarbij de verhouding tot en de ontplooiing van andere gebieden van wetenschap in acht nemen’.

Wat dit laatste punt betreft is het van belang dat de Minister naar aanleiding van een opmerking van een der hoogleraren, dat er eigenlijk behoefte bestaat aan een adviesorgaan voor het gehele gebied der natuur- en technische wetenschappen, en dat het nodig zal zijn nuttige zaken op kernenergetisch gebied af te wegen tegen andere nuttige zaken, antwoordde dat hij ook zelf de vraag heeft gesteld waarom bundeling op dit gebied nu noodzakelijk is. Tegen de realiteit kon hij zich echter niet langer verzetten. ‘Wat met de Wetenschappelijke Adviesraad bereikt moet worden is, dat de leden van de Raad zullen wikken en wegen en daardoor de band met de overige wetenschappen intact houden. Bovendien is dit geen Raad die wij b.v. over 20 jaar nog moeten hebben.’

De eerder gestelde eisen, n.l. van een Voorzitter die ongeveer zestig procent van zijn tijd aan die functie zou besteden en die de beschikking zou hebben over een sterk secretariaat stonden niet ter discussie. Zij zijn zonder meer in de voorafgaande besprekingen als noodzakelijkheid aanvaard.

Wie deze stukken (her)leest ziet de werkwijze van de Raad en zijn taak in de loop der jaren reeds uitgestippeld. Een Raad die zowel ten aanzien van de Regering als ten aanzien van de wetenschap zou moeten vechten voor zijn plaats als onafhankelijk adviesorgaan – zowel onafhankelijk ten aanzien van de ministeries, als ten aanzien van de belanghebbenden. Daarbij diende de Raad er zich steeds van bewust te blijven dat zijn taak een tijdelijke zou zijn.

De opzet van het adviesorgaan waarover in de vergadering van 12 april 1960 overeenstemming was bereikt moest nog door de andere Ministers worden aanvaard.

In de loop van 1960 bleek de Tweede Kamer ernstige bezwaren te hebben tegen het in het ontwerp-Kernenergiewet voorgestelde centrale adviesorgaan; de (ambtelijke) Kernenergieraad. In het Voorlopig Verslag ³ wordt onder andere gesteld:

‘In artikel 18 wordt gesteld dat ‘Onze Minister beslist . . . . , de Kernenergieraad gehoord’. Is dit niet een beetje een merkwaardige figuur, dat Ministers beslissen na een in meerderheid uit ambtenaren bestaande raad, die hun ondergeschikten zijn, gehoord te hebben?’

Het is vanzelfsprekend dat de Minister zijn ambtenaren hoort. Dit hoeft niet in de wet te staan. Een ambtelijke commissie en ook een in meerderheid uit ambtenaren bestaande commissie kan geen advies geven, dat naar buiten een fundament kan zijn, dat naast en boven de motivering van de Ministers komt te staan.’

Deze bezwaren waren aanleiding voor de Regering de organisatie van de advisering te herzien. Vooruitlopend op deze wijziging is bij Koninklijk Besluit van 27 juni 1961, nr. 11 ⁴, de Wetenschappelijke Raad voor de Kernenergie ingesteld. Zijn taak is in de artikelen 1 en 2 als volgt omschreven:

‘Artikel 1

1 . . . . .

2 De Wetenschappelijke Raad voor de Kernenergie dient Onze ministers, de Commissie voor Atoomenergie, alsmede daarvoor in aanmerking komende instellingen en instanties desgevraagd of eigener beweging van advies over zuiver wetenschappelijk-technische aangelegenheden betreffende de kernenergie en ioniserende stralen, een en ander onverminderd de bij of krachtens de wet aan andere organen op dit gebied toegekende bevoegdheden. Hij neemt daarbij de verhouding tot en de ontplooiing van andere gebieden van wetenschap in acht.

3 De Raad adviseert tevens inzake de samenwerking tussen de op dit gebied werkzame instellingen en instituten en inzake de coördinatie van de nationale en de internationale activiteiten, alsmede over de opleiding op het onderhavige gebied.

Artikel 2

Desgevraagd dient de Raad mede van advies over zuiver wetenschappelijke en wetenschappelijk-technische aangelegenheden op andere gebieden der natuur- en technische wetenschappen.’

In het Persbericht ⁵ dat door de Minister werd verstrekt bij het verschijnen van het K.B., geeft de bewindsman op artikel 2 de navolgende toelichting:

‘Blijkens artikel 2 dient de Raad voorts desgevraagd mede van advies over zuiver

wetenschappelijke en wetenschappelijk-technische aangelegenheden op andere gebieden der natuur- en technische wetenschappen. Van deze mogelijkheid kan gebruik worden gemaakt naarmate de behoefte aan zodanig onafhankelijk advies zich ook op deze gebieden doet gevoelen en de gekozen opzet aan de verwachtingen blijkt te voldoen.'

Hieraan is toegevoegd dat de Raad voorlopig zijn werkterrein zal beperken tot het kernenergetisch gebied in ruime zin.

Daarom werd in artikel 2 slechts de mogelijkheid gelaten 'desgevraagd' te adviseren. Overigens komt het K.B. in grote lijnen overeen met het ontwerp zoals dat in de vergadering van 12 april 1960 was geamendeerd.

Toen de Raad was ingesteld kon tot benoeming van zijn Voorzitter worden overgegaan. Bij K.B. van 13 oktober 1961, nr. 8, is tot Voorzitter benoemd Prof. dr. J. H. de Boer, die reeds sedert een tiental jaren bij de ontwikkeling van de kernenergie was betrokken en een belangrijke bijdrage had geleverd bij de discussies over de instelling van dit adviesorgaan.

Vanaf 1 oktober 1961 beschikte de Raad over twee kamers van het Directoraat-Generaal voor de Wetenschappen en wijdde de Voorzitter zich aan de moeizame taak van de samenstelling van de Raad. De leden moesten niet alleen erkenning verwerven van de Ministers en van de wetenschap, doch tevens als team een goed inzicht hebben in een groot gebied van wetenschap en de problemen van verschillende zijden kunnen belichten, zodat na een waarlijke discussie een gemeenschappelijke visie kon worden geformuleerd.

Bij K.B. van 7 maart 1962, nr. 13 werden de hoogleraren dr. J. N. Bakhuizen van den Brink, dr. H. B. G. Casimir, dr. H. W. Julius, dr. V. J. Koningsberger, dr. A. C. Schuffelen en ir. L. Troost tot leden van de Raad benoemd. Twee plaatsen werden onvervuld gelaten teneinde later een mogelijkheid te hebben nog personen aan te trekken op wier lidmaatschap van de Raad prijs zou worden gesteld.

Op 15 maart 1962 werd de Raad geïnstalleerd door de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, dezelfde bewindsman die de noodzaak voor de instelling van een onafhankelijk adviesorgaan in 1958 aan de orde stelde: Mr. J. M. L. Th. Cals. Het zal niemand verbazen dat hij in zijn installatierede een hommage bracht aan de Commissies ad hoc – de Commissie Kluyver en de Commissie Kramers – die hem voordien van advies hadden gediend op dit nieuwe en moeilijke terrein.

Daarnevens wees de Minister op de noodzaak tot samenwerking tussen de op kernenergetisch gebied en ten aanzien van de natuurwetenschappen al bestaande en nog in te stellen adviescolleges, alsmede op de moeilijkheden die de Raad zou kunnen verwachten ten aanzien van de algemene erkenning door alle Ministers.

De lijst van gasten bij de installatie toont aan dat de Minister aan dit punt bijzondere waarde hechtte; aanwezig waren ⁶: de Voorzitter en de secretaris van de Commissie voor Atoomenergie, de Voorzitter Gezondheidsraad, de aanstaand Voorzitter Indus-

triële Raad voor de Kernenergie, vertegenwoordigers van de Ministers van Economische Zaken en van Sociale Zaken en Volksgezondheid, de Algemeen Secretaris van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen en de Voorzitter van de Academische Raad.

De Voorzitter van de Raad wees in zijn antwoord op de noodzaak ook bij de kernenergie, speciaal ten aanzien van de electriciteitsproductie, het tijdsverloop tussen wetenschappelijke vinding en economische toepassing niet te onderschatten. Tevens wees hij op de noodzaak tot samenwerking, zowel tussen ambtelijke en Regeringsorganen als met wetenschappelijke en industriële organen en dit alles in nationaal en in internationaal verband, speciaal ten aanzien van de wetenschappelijke en wetenschappelijk-technische ontwikkeling.

Op 26 maart 1962 betrok de Raad een achttal kamers in het gebouw van het Hoofdprodukschap voor Akkerbouwproducten, Stadhoudersplantsoen 12 te 's-Gravenhage. Daarna kon worden begonnen met de realisering van de opzet van het Bureau die tot dan toe miniem was geweest.

In augustus 1963 verhuisde de Raad naar het pand Duinweg 24, waarin tot zijn opheffing in 1974 ook de Centrale Raad gehuisvest was.

In de Kernenergiewet (wet van 21 februari 1963, Stb. 82) ⁷ zijn voor de onafhankelijke advisering als vaste Commissies van advies voor de Regering ingesteld de Centrale Raad voor de Kernenergie, de Industriële Raad voor de Kernenergie en de Wetenschappelijke Raad voor de Kernenergie, terwijl de Gezondheidsraad bij de advisering werd ingeschakeld. De Commissie voor Atoomenergie hield bij het in werking treden van Hoofdstuk II van de Kernenergiewet als zodanig op te bestaan. Voor het interdepartementale overleg is de Interdepartementale Commissie Kernenergie ingesteld, die echter geen instelling bij de Wet behoefde.

De Kernenergiewet bepaalt dat door de Industriële Raad, de Wetenschappelijke Raad en de Gezondheidsraad de bij hen ingekomen adviesaanvragen en de uitgebrachte adviezen ter kennis worden gebracht van de Centrale Raad. In de Centrale Raad zijn de drie andere Raden bovendien vertegenwoordigd.

Bij het in werking treden van Hoofdstuk II van de Kernenergiewet veranderde de wettelijke status van de Wetenschappelijke Raad. Zijn taak bleef echter luiden als omschreven in het K.B. van 27 juni 1961 in de leden 2 en 3 van Artikel 1; Artikel 2 kwam te vervallen. Bij de benoeming van de leden van de (voorlopige) Wetenschappelijke Raad tot leden van de Wetenschappelijke Raad bedoeld in de Kernenergiewet kwamen, evenals in 1960, de vragen aan de orde of de Raad mede zou adviseren over de kernfysica en de hoge-energiefysica en eventueel over andere vragen. De bewindsman merkte hierover in het schrijven waarmee het K.B. van 10 april 1963, nr. 13, waarbij de leden, de Voorzitter en de plaatsvervangend Voorzitter op grond van de Kernenergiewet werden benoemd, aan de Raad werd toegezonden ⁸ het navolgende op:

'De in artikel 2 van dit besluit omschreven taak t.w. 'desgevraagd mede van advies te

dienen over zuiver wetenschappelijke en wetenschappelijk-technische aangelegenheden op andere gebieden der natuur- en technische wetenschappen', wordt in de Kernenergiewet niet meer genoemd. Ik ben echter wel voornemens ook in den vervolge in incidentele gevallen het advies van Uw Raad in te winnen inzake op deze gebieden liggende aangelegenheden. Uiteraard zal op dergelijke adviezen het zesde lid van artikel 11 van de kernenergiewet niet van toepassing zijn.

In het midden latend of de zuivere kernfysica oorspronkelijk viel onder het tweede lid van artikel 1 of onder artikel 2 van het Koninklijk besluit van 27 juni 1961, stel ik mij vanzelfsprekend voor evenals tot dusverre in elk geval het oordeel van Uw Raad te vragen over daarvoor in aanmerking komende aangelegenheden de kernfysica betreffende, terwijl ik het op prijs zal stellen, dat ook de Raad zijnerzijds in voorkomende gevallen over deze materie eigener beweging van advies zal blijven dienen.'